

رفتار سازمانی با رویکرد اسلامی

بر پایه ۷ محور

هوش اخلاقی، انگیزش، پشرفت، تصمیم‌گیری و مدیریت تعارض
عدالت سازمانی، توسعه سازمانی و انسان اقتصادی

مؤلفین

دکتر حمید تابی

استادیار دانشگاه پیام نور

مهدی نجفیان

مدرس مدعو دانشگاه‌های شهید باهنر و پیام نور کرمان

دکتر مهدی لسانی

عضو هیات علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان

محبوبه لسانی

مدرس مدعو دانشگاه‌های شهید باهنر و پیام نور کرمان

تقدیم به:

سپاس خدایی را که سختوران از ستودن او عاجزند و حسابگران از شمارش نعمت‌های او ناتوان و تلاش‌گران از ادای حق او در مانده‌اند (نهج البلاغه، خطبه ۱).

حمد و سپاس خدایی را که توفیق تحقیق و پژوهش و نگارش را به ما ارزانی نمود تا گامی هر چند کوچک در راه اعتلای ارزش‌های والای اسلامی برداشته و خدمت گزار جامعه دانشگاهی باشیم.

سپاس آنانکه گلشن دل را به شکوفه‌های معانی زینت دادند و روح مشتاقان را به گوهر معرفت آراستند، کسانی که جان خام ما را پخته کردند و چشم بی‌قرارمان را به مروارید سخن جلا دادند. فرهیخته معلمانی که ما را از بی‌خبری به خودآگاهی و از خودآگاهی به خداآگاهی سوق دادند و چتر تدبیر و راهنمایی خویش را، همواره سایه‌سار بی‌تجربگی‌ها و ناپختگی‌هایمان نمودند. فرهیختگانی که شیوه‌ی سخن‌وری را به ما آموختند و کوله‌باری از علم و معرفت و تجربه را بر دشمنان نهادند و خود به ملکوت اعلاء شتافتند، امید است که روحشان غرق لطف و مغفرت الهی بوده و همواره قرین رحمت حق تعالی باشند.

این کتاب تقدیم می‌شود به اساتید بزرگوار:

زنده یاد جناب آقای دکتر یدالله جوادی

زنده یاد سرکار خانم فاطمه جهانگرد

همچنین تقدیم به استاد علم و ادب و اخلاق:

جناب پروفیسور سید حمید رضا علوی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	پیشگفتار مؤلفین
۱۷	فصل اول هوش اخلاقی
۱۷	بخش اول اخلاق
۱۸	اخلاق چیست
۲۰	فواید اخلاق
۲۱	پژوهش های اخلاقی
۲۳	انواع اخلاق
۲۳	موازن عمومی اخلاق
۲۴	طبقه بندی مبانی ارزش های اخلاقی
۲۴	جایگاه اراده در اخلاق
۲۵	وجدان اخلاقی
۲۶	قواعد اخلاقی
۲۷	رشد اخلاقی
۲۸	تعهد اخلاقی
۲۹	بخش دوم- اخلاق کار
۳۰	مفهوم اخلاق کار
۳۱	مصالح معیارهای اخلاقی در کار
۳۱	منشور اخلاقی سازمان ها
۳۲	عوامل موثر بر اخلاق کار
۳۴	مفهوم اخلاق علمی و دانشگاهی
۳۵	اخلاق حرفه ای
۳۷	ویژگی های اخلاق حرفه ای
۳۸	عوامل پایه ای اخلاق حرفه ای

۳۹	..... ضرورت ترویج اخلاق حرفه‌ای در سازمان
۴۰	..... وظایف مدیران در اخلاقی کردن سازمان
۴۱	..... مشکلات و موانع اخلاق حرفه‌ای
۴۲	..... عوامل تاثیرگذار بر اخلاق اداری
۴۳	..... تحویلی نگری
۴۷	بخش سوم - اخلاق اسلامی
۴۸	..... مکاتب اخلاق اسلامی
۵۰	..... امتیازات اخلاقی اسلام
۵۰	..... اخلاق و رفتار پسندیده کارگزاران در اسلام
۵۲	..... اصول اخلاق اداری در اسلام
۵۴	..... اصول اخلاق اداری در نهج البلاغه
۵۹	..... مسئولیت اخلاقی و شرایط آن در اسلام
۶۰	..... مبانی نظری اخلاق حرفه‌ای در اسلام
۶۳	بخش چهارم - طبقه بندی نظریات اخلاقی
۶۴	..... طبقه بندی فلسفی نظریات اخلاقی
۷۰	..... طبقه بندی مدیریتی نظریات اخلاقی
۷۲	..... طبقه بندی روانشناسی نظریات اخلاقی
۷۳	..... طبقه بندی اسلامی نظریات اخلاقی
۷۹	بخش پنجم - هوش اخلاقی
۸۱	..... هوش چیست
۸۱	..... تعریف هوش اخلاقی
۸۳	..... هفت مزیت هوش اخلاقی
۸۵	..... تاثیر هوش اخلاقی بر عملکرد و موفقیت سازمان
۸۹	..... اصول هوش اخلاقی
۹۲	..... اصول عملی هوش اخلاقی

۹۲	..... نکات اساسی در آموزش هوش اخلاقی
۹۴	..... فرآیند پرورش هوش اخلاقی کارکنان
۹۵	..... نظریه های هوش اخلاقی
۹۷	بخش ششم- ابعاد هوش اخلاقی از منظر اسلام
۹۸	..... درستکاری از منظر اسلام
۹۹	..... مسئولیت پذیری از منظر اسلام
۱۰۰	..... دلسوزی از منظر اسلام
۱۰۱	..... بخشش از منظر اسلام
۱۰۲	..... منابع و مآخذ فصل اول
۱۰۹	فصل دوم- انگیزش پیشرفت
۱۰۹	بخش اول - انگیزه و انگیزش
۱۱۰	..... تعریف مفهوم انگیزه
۱۱۱	..... تعریف مفهوم انگیزش
۱۱۳	..... ویژگی های انگیزش
۱۱۳	..... انواع انگیزش
۱۱۵	..... نگرش های انگیزشی نسبت به شغل
۱۱۷	بخش دوم- انگیزش از دیدگاه اندیشمندان اسلامی
۱۱۸	..... انگیزش از دیدگاه اندیشمندان اسلامی
۱۲۱	بخش سوم- تئوری های انگیزش
۱۲۳	..... تئوری های نیاز
۱۲۷	..... تئوری های وسیله ای
۱۲۹	..... تئوری مقایسه ای
۱۲۹	..... تئوری های خود تنظیمی
۱۳۰	..... تئوری تقویت
۱۳۰	..... سایر تئوری ها

۱۳۱	..... نظریه‌های انگیزش شغلی
۱۳۳	بخش چهارم - انگیزش پیشرفت
۱۳۴	..... مفهوم انگیزش پیشرفت
۱۳۶	..... خصوصیات افراد دارای نیاز به موفقیت (پیشرفت) بالا
۱۳۷	..... آموزش انگیزش پیشرفت
۱۴۱	بخش پنجم - نظریه‌های انگیزش پیشرفت
۱۴۲	..... نظریه موری
۱۴۳	..... نظریه مک کللند
۱۴۴	..... نظریه اتکینسون
۱۴۵	..... نظریه وینر
۱۴۶	..... نظریه رینور
۱۴۷	بخش ششم - متغیرهای همبسته با انگیزش پیشرفت
۱۴۸	..... متغیرهای همبسته با انگیزش پیشرفت
۱۵۲	..... دلایل عدم مشارکت کارکنان
۱۵۳	..... آثار مشارکت
۱۵۵	منابع و مآخذ فصل دوم
۱۶۳	فصل سوم - تصمیم‌گیری
۱۶۳	بخش اول - تصمیم‌گیری
۱۶۵	..... تعاریف تصمیم‌گیری
۱۶۷	..... انواع تصمیم‌ها
۱۷۱	..... مراحل تصمیم‌گیری
۱۷۳	..... عوامل مؤثر بر فرایند تصمیم‌گیری
۱۷۴	..... درجه سختی تصمیم‌گیری
۱۷۵	..... گام‌های تصمیم
۱۷۶	..... فرآیندهای تصمیم‌گیری

۱۸۱	بخش دوم - الگوهای تصمیم گیری
۱۸۲	..... الگوهای فرایند تصمیم گیری
۱۸۴	..... تصمیم گیری مشارکتی
۱۸۵	..... تصمیم گیری تدریجی
۱۸۷	..... تصمیم گیری در بحران
۱۸۹	بخش سوم - مشورت و تصمیم گیری در اسلام
۱۹۰	..... جایگاه مشورت در قرآن کریم
۱۹۰	..... جایگاه مشورت در نهج البلاغه
۱۹۱	..... جایگاه مشورت در سیره سجاده
۱۹۱	..... مشارکت
۱۹۲	..... درجات مشارکت
۱۹۵	..... فواید و آثار مشورت
۲۰۰	..... نکات مهم در اجرای تصمیم
۲۱۳	بخش چهارم - سبک های تصمیم گیری
۲۱۵	..... طبقه بندی درایور و همکارانش
۲۱۶	..... طبقه بندی اسکات و بروس
۲۱۸	..... طبقه بندی رُ و بلگاریدز
۲۲۰	..... مدل هنجاری وروم - يتون
۲۲۱	بخش پنجم - مشارکت کارکنان
۲۲۲	..... مشارکت کاری
۲۲۳	..... اصول مشارکت کاری
۲۳۰	..... عوامل مؤثر در ایجاد زمینه مشارکت کارکنان
۲۳۳	..... نگرش های موجود درباره مشارکت
۲۳۴	..... اصول بهبود کیفیت از طریق افزایش مشارکت کاری کارکنان
۲۳۷	..... منابع و مآخذ فصل سوم

فصل چهارم - مدیریت تعارض

۲۴۳	بخش اول - تعارض (تعریف، انواع و سطوح)
۲۴۴	مفهوم تعارض در اندیشه غربی .....
۲۴۵	انواع تعارض در اندیشه غربی .....
۲۴۷	سطوح تعارض در اندیشه غربی .....
۲۴۸	مراحل تعارض در اندیشه غربی .....
۲۵۱	مفهوم تعارض در اسلام .....
۲۵۲	انواع تعارض در اسلام .....
۲۵۳	انواع تعارض از منظر نهج البلاغه .....
۲۵۹	سطوح تعارض در اسلام .....
۲۶۰	فرآیند تعارض از دیدگاه نهج البلاغه .....
۲۶۲	مقایسه تعارض در اندیشه اسلامی و غربی .....
۲۶۵	بخش دوم - ریشه‌های تعارض
۲۶۶	عوامل زمینه‌ساز تعارض در اندیشه غربی .....
۲۶۷	علل تعارض .....
۲۷۵	ریشه‌های تعارض در اسلام .....
۲۷۷	ریشه‌های تعارض منفی در جامعه از منظر نهج البلاغه .....
۲۸۰	مقایسه ریشه‌های تعارض در اندیشه اسلامی و غربی .....
۲۸۳	بخش سوم - مدیریت تعارض
۲۸۴	مدیریت تعارض در اندیشه غربی .....
۲۸۷	روش‌های مدیریت تعارض در اسلام .....
۲۸۹	اقدامات نبی مکرم اسلام (ص) در مدیریت تعارض .....
۲۹۰	مدیریت تعارض در سیره ی عملی امام علی (ع) .....
۳۰۴	مقایسه روش‌های مدیریت تعارض در اندیشه اسلامی و غربی .....
۳۱۱	منابع و مآخذ فصل چهارم .....

فصل پنجم عدالت سازمانی

۳۱۵

بخش اول - عدالت از دیدگاه متفکران غیر اسلامی

۳۱۵

۳۱۶

..... مفهوم عدالت

۳۱۶

..... عدالت از دیدگاه متفکران غیر اسلامی

۳۴۱

بخش دوم - عدالت از دیدگاه متفکران اسلامی

۳۴۲

..... جایگاه و اهمیت عدالت در اسلام

۳۴۳

..... نظریه پردازان متقدم

۳۵۰

..... نظریه پردازان عدالت در عصر جدید

۳۵۲

..... «عدالت» در نگرش اسلام

۳۵۳

..... عناصر مشترک دیدگاه‌های متفکران اسلامی

۳۶۷

بخش سوم - عدالت و تفاوت درآمدها

۳۶۸

..... برخورد مکتب‌های مختلف با تفاوت درآمدها

۳۷۰

..... موضع اسلام در برابر تفاوت‌ها

۳۷۱

..... برنامه‌های اسلام برای از بین بردن فاصله طبقاتی

۳۷۵

بخش چهارم - عدالت اقتصادی و عدالت اجتماعی

۳۷۶

..... مفهوم عدالت اجتماعی

۳۷۸

..... مسئله عدالت اقتصادی

۳۸۰

..... قواعد و معیارهای عدالت اقتصادی

۳۸۷

..... معیارهای عدل طبیعی در سازمان از دیدگاه اسلامی

۳۹۱

بخش پنجم - عدالت سازمانی

۳۹۲

..... عدالت سازمانی

۳۹۳

..... کانون‌های عدالت سازمانی

۳۹۴

..... انواع عدالت سازمانی

۳۹۷

..... عوامل موثر بر درک عدالت

۴۰۰

..... منابع و مآخذ فصل پنجم

۴۰۹

فصل ششم - توسعه سازمانی

۴۰۹

بخش اول - توسعه از منظر اسلام

۴۱۱

..... مفهوم لغوی و اصطلاحی توسعه

۴۱۳

..... توسعه در مفهوم اسلامی آن

۴۱۴

..... توسعه در قرآن و دستورهای دینی

۴۱۷

..... ویژگی های توسعه اسلامی

۴۲۳

بخش دوم - توسعه سازمانی

۴۲۴

..... معیارهای شناخت سلامتی سازمان

۴۲۵

..... توسعه سازمانی چیست و چگونه می تواند مؤثر باشد؟

۴۲۷

..... چگونه می توان به اهداف توسعه سازمانی دسترسی پیدا کرد؟

۴۳۰

..... مشاوره فرآیند در توسعه سازمانی

۴۳۳

..... ترکیب توسعه سازمان و یادگیری سازمانی

۴۳۴

..... منابع و مآخذ فصل ششم

۴۳۵

فصل هفتم - انسان اقتصادی

۴۳۵

بخش اول - مفاهیم و دیدگاه ها

۴۳۷

..... پیدایش مفهوم انسان اقتصادی

۴۳۹

..... انسان اقتصادی در نظام سرمایه داری

۴۴۲

..... انسان اقتصادی از دیدگاه نظام سوسیالیستی

۴۴۴

..... انسان اقتصادی از دیدگاه مارکس

۴۴۵

..... انسان اقتصادی از دیدگاه اسلام

۴۵۵

بخش دوم - عقلانیت

۴۵۶

..... عقلانیت در اقتصاد اسلامی

۴۵۶

..... مبنای عقلانیت در پارادایم های اقتصاد متعارف

۴۵۸

..... نفع شخصی در دیدگاه اقتصاد سنتی

۴۵۹

..... مفاهیم عقلانیت در اقتصاد متعارف

۴۶۰	ایرادهایی بر فرض رفتار عقلانی (قرائت ابزاری) .....
۴۶۱	بی‌جویی نفع شخصی و عقلانیت از دیدگاه اقتصاددانان مسلمان .....
۴۶۲	عقلانیت از دیدگاه اقتصاددانان مسلمان .....
۴۶۴	عقلانیت و اسلام .....
۴۶۷	نفع شخصی در فطرت انسان .....
۴۷۱	بخش سوم - رویکردهای سازمانی انسان اقتصادی
۴۷۲	انسان اقتصادی .....
۴۷۳	انسان اجتماعی .....
۴۷۴	انسان خودیاب .....
۴۷۶	انسان پیچیده .....
۴۷۷	منابع و مآخذ فصل هفتم .....

صفحه	عنوان	فهرست نمودارها، جدول‌ها و شکل‌ها
۱۱۲	نمودار ۱-۱-۲	الگوی بنیادی انگیزش .....
۲۱۵	شکل ۱-۴-۳	پنج سبک تصمیم‌گیری .....
۲۲۰	شکل ۲-۴-۳	سبک‌های تصمیم‌گیری و رول‌گذار .....
۲۵۱	نمودار ۱-۱-۴	مراحل ایجاد تعارض .....
۲۵۴	جدول ۱-۱-۴	سطوح فتنه، علل، آثار و راه حل آن‌ها از منظر نهج البلاغه .....
۲۶۲	شکل ۱-۱-۴	مدل فرآیند تعارض از منظر نهج البلاغه .....
۳۰۳	شکل ۱-۳-۴	مدل مدیریت تعارض در سیره عملی امام علی (علیه السلام) .....

پیشگفتار مؤلفین

در عصر حاضر که ضرورت فراگیری و آموختن برای افزایش دانایی و مهارت و همگامی با پدیده‌ی انفجار دانش امری لازم بشمار می‌رود توجه به اصول اخلاقی و رشد آن در افراد از ضروریات پیشرفت فردی، شغلی، حرفه‌ای و معنوی است. در جوامع امروزی و با گسترش بیش مادّی افراد و سازمان‌ها، مسلماً ارزش‌هایی که رنگ و بوی اقتصادی داشته باشند بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرند تا ارزش‌های اخلاقی، در نتیجه این مسأله به‌مرور زمان موجب انحطاط سازمان گردیده و با فناپذیر شدن سازمان‌ها، اهمیت اخلاق فردی و سازمانی و رشد آن بیش از پیش نمایان می‌شود.

بحث اخلاق همواره جایگاه ویژه‌ای در علوم انسانی، فلسفی، روانشناسی و مدیریتی داشته است و این بدان دلیل است که از بدو خلق انسان، فضائل و رذایل اخلاقی بیش از سایر ویژگی‌ها و خصیصه‌هایی که انسان را از سایر مخلوقات خداوند تبارک و تعالی متمایز می‌نماید خودنمایی نموده‌اند و این امر از زمان حضرت آدم و فرزندانش تا کنون منشاء و زیربنای بسیاری از رفتارهای انسان بوده است.

جایگاه اخلاقیات در جامعه و سازمان‌ها موجب گردیده است که امروزه مباحثی چون هوش اخلاقی که دربردارنده‌ی چهار فضیلت درستکاری، مسئولیت‌پذیری، دلسوزی و بخشش است از اهمیت زیادی برخوردار باشد.

مهرورزی، رفق و مدارا با کارکنان و زیردستان از جمله اصولی است که در اسلام همواره بر آن تأکید شده است. اصولاً افراد زمانی دارای انگیزه برای فعالیت در سازمان هستند که محیط مساعد و مناسبی به ویژه در زمینه روابط انسانی وجود داشته باشد. احترام و حفظ حرمت کارکنان از سوی مدیران و توجه به ابعاد انگیزشی آن‌ها شرایط رشد و پیشرفت فردی و سازمانی را فراهم نموده و تعهد سازمانی افراد را نسبت به شغل، حرفه و سازمان خود افزایش می‌دهد.

حضرت علی (علیه السلام) در نامه ۵۳ نهج البلاغه که سرشار از فرامین و دستورالعمل‌های مفید و مؤثر در روابط و مناسبات اداری است می‌فرمایند:

«وَأَشْعِرْ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ، وَالْمَحَبَّةَ لَهُمْ، وَاللُّطْفَ بِهِمْ».

"قلب خود را لبریزساز از رحمت بر مردمان و دوستی ورزیدن با آنان و مهربانی کردن به همگان".

لذا اداره کردن سازمان با نیروی محبت، عامل موثری در ثبات و بقا سازمان است که در کنار رفق و مدار هم موجب تقویت انگیزه‌های کارکنان می‌گردد و هم سلامت سازمانی را ارتقاء می‌بخشد. بی‌شک بهترین نتیجه‌ای که از روحیه و انگیزه‌ی مطلوب افراد در محیط سازمانی حاصل می‌گردد روابط انسانی مستحکم میان افراد، بر پایه احترام، دلسوزی و توجه است که بر اثربخشی سازمان تاثیرگذار خواهد بود.

بدون شک فاصله میان موفقیت و شکست در تصمیم‌گیری‌ها به توانمندی ما در درست تصمیم گرفتن بستگی دارد. تصمیم‌گیری دربرگیرنده کلیه فعالیت‌های سازمان و موثر بر روی کلیه اعضاء آن می‌باشد.

بدون شک یکی از عملکردهای مورد توجه در مدیریت اسلامی در کنار سایر وظایف مدیران، تصمیم‌گیری است که از اهمیت به‌سزایی برخوردار است و منابع اسلامی اعم از قرآن کریم، نهج‌البلاغه و ... به کرات آن را مورد توجه و تاکید قرار داده و افراد را از تصمیم‌گیری‌های فاقد مشورت و همراه با شتابزدگی منع نموده‌اند.

حضرت علی (علیه‌السلام) در خطبه ۱۵۴ نهج‌البلاغه چنین می‌فرماید: "فَالنَّظَرُ بِالْقَلْبِ، الْقَامِلُ بِالصَّبْرِ، يَكُونُ مُبْتَدَأَ عَمَلِهِ أَنْ يَعْلَمَ: أَعْمَلُهُ عَلَيْهِ أَمْ لَمْ يَفْعَلْ فَإِنْ كَانَ لَهُ مَضَى فِيهِ وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ وَقَفَ عَنْهُ...".

"آن که به چشم دل نگرد و با دیده درون کار کند آغاز کارش آن است که بداند آنچه انجام می‌دهد به سود اوست یا بر زیان او. اگر به سود اوست ادامه دهد و اگر به زیان اوست، توقف کند".

امروزه تعارض و تضاد جزء جدایی‌ناپذیر همه سازمان‌ها و جوامع می‌باشند که درسال‌های اخیر ذهن اکثر مدیران و رهبران را به‌خود مشغول نموده است و بنا به شرایط فرهنگی، اجتماعی،

اقتصادی و سیاسی گاهی به صورت یک اختلاف ساده و گاهی به صورت یک درگیری بروز می کند. آنچه که قابل توجه است نحوه برخورد و مقابله با تعارض است که نیاز به شناخت و آگاهی لازم از زمینه ها و شیوه های مدیریت آنها دارد.

شاید منابعی که در اختیار مدیران و رهبران اجتماعی و سازمانی ما قرار دارد نتیجه ی سال ها تحقیق و پژوهش و نظریه پردازی محققان در جوامع دیگر باشد و در عمل برای آنها نتایج قابل قبولی داشته باشد اما باید توجه داشت که هر جامعه و سازمانی دارای شرایط مذهبی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و مدیریتی خاص خود است که تئوری های متناسب با این شرایط را می طلبد.

تدبر و ژرف نگری در منابع دینی و علمی متناسب با شرایط فرهنگی و مذهبی جامعه راهگشای بسیاری از مسائل و مشکلاتی است که سازمان ها و افراد را درگیر خود کرده است. امام رضا (ع) می فرماید: "لَا يَسْتَكْمِلُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى تَكُونَ فِيهِ خِصَالُ ثَلَاثٍ: الثَّقَفَةُ فِي الدِّينِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ، وَالصَّبْرُ عَلَى الرِّزَايَا" هیچ بندهای حقیقت ایمانش را کامل نمی کند مگر این که در او سه خصلت باشد: دین شناسی، تدبر نیکو در زندگی، و شکیبایی در مصیبت ها و بلاها" (بحار الانوار، ج ۷۸: ۳۳۹، ح ۱).

امام علی (علیه السلام) در خطبه ۱۷۶ نهج البلاغه به نقل از پیامبر مکرم اسلام (ص) می فرماید: "إِيَّاكُمْ وَالتَّلَوْنَ فِي دِينِ اللَّهِ فَإِنَّ جَمَاعَةً فِيمَا تَكْرَهُونَ مِنَ الْحَقِّ خَيْرٌ مِنْ قُرْقَةٍ فِيمَا تُحِبُّونَ مِنَ الْبَاطِلِ وَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يُعْطِ أَحَدًا بِفُرْقَةٍ خَيْرًا مِمَّنْ مَضَى وَلَا مِمَّنْ بَقِيَ"؛ "از چند رنگی و اختلاف در دین خدا بهره یزید، زیرا یکپارچگی در آنچه حق است ولی شما آن را نخواستن می دارید، از پراکندگی در آنچه باطل است اما خوشایند شما می باشد، بهتر است. خدای سبحان به هیچ یک از گذشتگان و باقی ماندگان بر اثر تفرقه و جدایی خیر و خوبی عطا نکرده است."

نکته دیگر اینکه اقتصاد، از اخلاق جدا نیست. انسان اقتصادی، گاهی دارای هدف ها و انگیزه ها و رفتارهای اخلاقی پسندیده و گاه خود پسند، مال دوست و لذت خواه است و این نیز نوعی اخلاق است.

در کتاب حاضر سعی شده است که هفت محور اصلی رفتار سازمانی در عصر حاضر یعنی هوش اخلاقی، انگیزش پیشرفت، تصمیم‌گیری، مدیریت تعارض، عدالت سازمانی، توسعه سازمانی و انسان اقتصادی با رویکرد اسلامی را به صورت کاربردی در یک مجموعه تالیف نموده، تا اطلاعات وسیع و جامعی در اختیار دانش‌جویان، محققین و علاقمندان به مباحث رفتار سازمانی قرار گیرد. امید است این کتاب گامی کوچک در مسیر اسلامی سازی علوم انسانی برداشته و زمینه تحقیق و توسعه بیشتر را برای اهل قلم فراهم نماید.

مهدی نجفیان

مدرس مدعو دانشگاه شهید باهنر و پیام نور کرمان

دکتر مهدی لسانی

دانشیار دانشگاه شهید باهنر کرمان

محبوبه لسانی

مدرس مدعو دانشگاه‌های شهید باهنر و پیام نور کرمان

دکتر حمید قابلی

استادیار دانشگاه پیام نور